

ARTIKELEN

VERPLAATSTE PERSONEN (Displaced persons)

DOOR

J. VOET

Toen de geallieerde legers in 1944 op het continent voet aan land zetten, was een der vele vraagstukken, die tot een oplossing moesten worden gebracht: het probleem der Displaced Persons, de Verplaatste Personen.

Omvang van het vraagstuk

Verplaatste personen zijn burgers, die door de Duitse bezetters van huis en haard werden verdreven om in den vreemde, in de regel in Duitsland zelf, dwangarbeid te verrichten. Hoe groot het aantal Verplaatste Personen — V.P.'s — precies was, kan moeilijk worden vastgesteld. Vermoedelijk tussen de zeven en acht millioen mensen. Onderstaande tabel, die een overzicht geeft van het aantal V.P.'s, dat per 26 Maart 1947 in de U.N.R.R.A. en militaire centra aanwezig was, onder vermelding van het aantal gerepatrieerde V.P.'s, wijst een totaal aan van 6.792.000. Er is reden om aan te nemen, dat het werkelijke cijfer nog ruim één millioen hoger is, aangezien de V.P.'s in Oostenrijk en Italië in deze aantallen niet zijn begrepen en de V.P.'s, die buiten de centra leven, evenmin in deze cijfers zijn opgenomen.

Verplaatste Personen in Verzamelcentra in de Britse, Amerikaanse en Franse zones in Duitsland (in duizendtallen)

Nationaliteit	Aanwezig ultimo Maart 1947	Gerepatrieerd sinds de bevrijding	Oorspronkelijk aantal V.P.'s
Russen	8	2.043	2.051
Fransen	1	1.556	1.557
Polen	196	725	921
Italianen	1	594	595
Belgen	—	311	311
Nederlanders	1	308	309
Joego-Slaven	17	210	227
Tsjecho-Slowaken	1	140	141
Joden	139	?	139 ²⁾
Hongaren	2	126	128
Letten	90	1	91
Ukraiëners	56	—	56
Lithauers	54	—	54
Esten	28	1	29
Anderen	71	112	183
	665	6.127	6.792

Uit de tabel blijkt, dat de repatriëring van de V.P.'s, die een vaderland hebben, dat wil zeggen, van hen, die in de landen waar zij zijn geboren als gewone burgers worden beschouwd, hoofdzakelijk voltooid is. Reeds geruime tijd geleden, in hoofdzaak in de tweede helft van 1945, zijn de dwangarbeiders naar hun vroegere woonplaatsen teruggekeerd. In de centra is gebleven de rest, de „hard core”, die geen tehuis meer heeft.

Het is van belang te weten hoe deze rest over de verschillende zones is verdeeld, teneinde te doen uitkomen, dat de Engelse administratie vooral met Poolse V.P.'s en de Amerikaanse bezettingsautoriteiten in het bijzonder met de Joodse V.P.'s te doen heeft.

V.P.'s in de Verzamelcentra per ultimo Maart 1947 (in duizendtallen).

Nationaliteit	Engelse zone	Franse zone	Amerik. zone	Totaal
Polen	124	13	59	196
Joden	12	2	125	139
Letten	45	2	43	90
Ukraiëners	—	—	56	56
Lithauers	23	3	28	54
Esten	13	1	14	28
Joego-Slaven	11	1	5	17
Anderen	34	14	37	85
	262	36	367	665

Zoals reeds hiervoor is opgemerkt, is het totaal aantal V. P.'s niet onbelangrijk hoger. Arthur J. Altmeyer, secretaris van de in wording zijnde internationale organisatie schatte het aantal mensen, dat per ultimo April 1947 onder de zorgen van de I.R.O. (International Refugee Organization) diende te komen op 835.000. Drie grote groepen vragen in het bijzonder de aandacht, Polen, Joden en de bewoners van wat vroeger de Baltische landen werden genoemd. (Zie ook de grafische voorstelling, welke hiernaast is afgedrukt als fig. 1).

Organisaties

De V.P.'s wonen in hoofdzaak in verzamelcentra, die georganiseerd en geleid worden door de United Nations Relief and Rehabilitation Administration (U.N.R.R.A.). Daarnaast worden een aantal centra rechtstreeks door de militaire administraties geleid. De financiering geschiedt echter in hoofdzaak door de bezetters, dat zijn dus de Britse,

- 1) Dit en alle overige in het artikel genoemde cijfers zijn ontleend aan publicaties van de United States Forces in the European Theatre, de United Nations Relief and Rehabilitation Administration en het American Joint Distribution Committee. Schrijver heeft de indruk, dat niet alle cijfers volkomen betrouwbaar zijn.
- 2) Bij de Joden was geen sprake van repatriëring, doch slechts van emigratie. Het aantal emigranten is echter in sterke mate overtroffen door het getal der immigranten. Zie hiervoor het slot van deze bijdrage.

VERPLAATSTE PERSONEN (DISPLACED PERSONS)

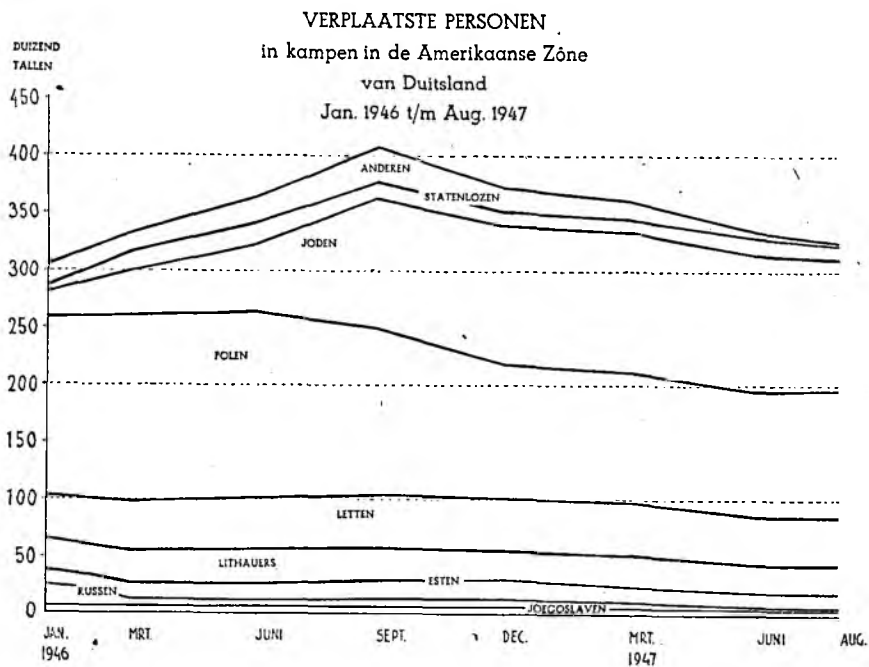

Fig. 1.

Amerikaanse en Franse belastingbetalers. U.N.R.R.A. heeft voornamelijk de organisatie van de centra opgebouwd en gezorgd voor het, enkele duizendtallen man sterke, leiding gevend personeel.

De taak, die U.N.R.R.A. zich hier heeft gesteld, is een uiterst moeilijke geweest. Temidden van een chaotisch Duitsland moest worden gezorgd voor redelijke voeding, kleding en huisvesting van grote aantallen personen van verschillende nationaliteiten. Daarbij stond U.N.R.R.A. aan gestage critiek bloot van twee zijden. Werd er te „goed” voor de V.P.’s gezorgd, dan werd, vooral van Russische zijde, gezegd, dat de terugkeer van de V.P.’s naar hun oorspronkelijke woongebieden onnodig werd belemmerd. Waren de voorzieningen voor de V.P.’s slecht en werd de repatriëring met man en macht bevorderd, dan sprak men in Washington vaak over „undue zeal for repatriation”. De militaire autoriteiten, die de V.P.’s meestal als een „nuisance” beschouwen, die de zware taak van de „occupation armies” onnodig compliceert, hebben U.N.R.R.A. het werken niet altijd gemakkelijk gemaakt. Als men dit alles in aanmerking neemt, ontstaat bewondering voor de geweldige taak, die U.N.R.R.A. ondanks de hier slechts summier geschetste moeilijkheden, heeft volbracht.

Behalve U.N.R.R.A. heeft een tweede internationale organisatie een

taak op dit terrein, het Intergovernmental Committee on Refugees, gewoonlijk bij zijn letteraanduiding, I.G.C.R. genoemd. Het I.G.C.R. is in 1938 als, mager, resultaat van de Evian conferentie over het vluchtelingen-vraagstuk opgericht en kan worden beschouwd als een voortzetting van de Volkenbondscommissie, die zich met het vluchtelingenvraagstuk bezig hield. (Ook na de eerste wereldoorlog was er een „refugee” probleem). Het doel van het I.G.C.R. waarvan de voormalige High Commissioner for Refugees of the League of Nations, Sir Herbert Emerson, president is, kan als volgt worden omschreven: legal and political protection and assistance in migration to all refugees within its mandate. Het I.G.C.R. ziet zijn taak thans hoofdzakelijk in het bevorderen van de emigratie van de V.P.'s, die zich nog in Duitsland, Oostenrijk en Italië bevinden. ³⁾

Ongelukkigerwijze zullen zowel de U.N.R.R.A. als het I.G.C.R. per 30 Juni 1947 hun werkzaamheden staken. Reeds geruime tijd worden er onderhandelingen gevoerd over de oprichting van een nieuwe organisatie, de hiervoor genoemde International Refugee Organisation (I.R.O.). Op het ogenblik, waarop deze regelen worden geschreven — begin Mei 1947 — is de tot standkoming van de I.R.O. nog niet zeker. Het \$ 151.000.000 budget was 1 Mei 1947 slechts door 14 staten, die in totaal 74 % van de kosten zullen bijdragen, geaccepteerd. Voor het in werking treden van de I.R.O. is een deelname van 75 % in het budget vereiste. Vermoedelijk zal vóór 1 Juli 1947 het ontbrekende percent nog worden toegezegd. Geschiedt dit niet, dan moeten de militaire administraties alle problemen, die aan het verzorgen van V.P.'s en hun emigratie verbonden zijn, zelfstandig tot een oplossing trachten te brengen. ⁴⁾

Naast U.N.R.R.A. en I.G.C.R. zijn ruim twintig vrijwillige, in hoofdzaak charitatieve hulporganisaties in en buiten de centra voor de verplaatste personen werkzaam. Het Joodse American Joint Distribution Committee is van deze organisaties wel de belangrijkste.

Alvorens over te gaan tot een meer gedetailleerde bespreking van verschillende aspecten van het vraagstuk der V.P.'s lijkt het juist er op te wijzen, dat ook dit probleem voor een belangrijk gedeelte beheerst wordt door de tegenstelling Amerika Engeland—Rusland. De Sovjet-Unie ontkent, dat er een V.P.-probleem is. De Polen, Letten, Estlanders, Lithauers en Joegoslaven moeten volgens de Russische autoriteiten gewoon naar hun vroegere woonplaatsen terug gaan. ⁵⁾ Wie dat niet wenst,

³⁾ Het probleem van de V.P.'s in Italië en overzee valt buiten het bestek van deze bijdrage.

⁴⁾ Inmiddels is de financiële deelname gestegen tot 75.8 % en het aantal ondertekenaren van de conventie tot 16, waarmee de tot standkoming van de I.R.O. verzekerd is. (Juni 1947).

is een fascist, collaborateur, verrader of quisling. Amerika en Engeland delen deze zienswijze niet. Zij stellen zich op het standpunt, dat aan de V.P.'s de mogelijkheid moet worden gelaten zelf te beslissen of zij willen terugkeren naar hun vroegere woonplaatsen of dat zij willen emigreren naar andere Europese landen of naar Overzeese gebiedsdelen. Daarbij geven de Amerikaanse autoriteiten blijk van een voorkeur voor emigratie binnen Europa, want „this are European people”. Vermoedelijk spelen ook andere overwegingen, dan het feit, dat de V.P.'s in Europa geboren zijn, bij deze voorkeur mede een rol.

Centra van Verplaatste Personen

De schrijver van dit artikel is in de gelegenheid geweest enkele V.P.-centra in de Amerikaanse zone te bezoeken. Als Jood heeft hij daarbij bijzondere aandacht geschonken aan de specifiek Joodse problemen, hetgeen uit het slot van dit artikel moge blijken.

In de Amerikaanse zone van Duitsland bevinden zich ruim 400 centra, die in totaal huisvesting geven, per ultimo April 1947, aan 358.000 personen. Daarenboven bevonden zich per genoemde datum 152.000 Verplaatste Personen buiten de centra, in totaal dus 510.000 V.P.'s ⁵⁾). Ruim 31 % hiervan zijn Joden, 30 % Polen, ongeveer 20 % bewoners van de Baltische landen. Er zijn centra waar vier tot zesduizend personen samenleven, er zijn kampen van enkele honderden mensen, maar ook tehuizen waar tientallen een woonplaats vinden. Deze kleinere centra zijn vaak kindertehuizen, rustcentra, sanatoria enz. Er zijn centra voor mannen en centra voor vrouwen, er zijn ook kampen voor families. De nationaliteiten zijn als regel gescheiden; er komen echter ook gemengde centra voor. Eén kamp, dat typerend genoemd kan worden, is dus niet te vinden. Toch kan na een bezoek aan vier centra en aan een kinderkamp wel een beeld, zij het een oppervlakkig beeld, gegeven worden van de situatie.

Een V.P.-centrum is in de regel een nogal somber aandoende verzameling militaire barakken of kazernes. Soms ook een deel van een dorpje of stad, waarop ten behoeve van de V.P.'s beslag is gelegd. Men woont dan in „gewone” huizen. De daken en ruiten zijn meestal zwaar gehavend, maar thans — de meeste centra bestaan langer dan een jaar — enigermate hersteld. Soms is er electriciteit, vaak, doch lang niet altijd, waterleiding. Men woont dicht op elkaar. Meestal nog in boven elkaar geplaatste bedden, vele gezinnen in één barak of één chambrée. (Vele V.P.-centra zijn oude kazernes). Door het ophangen van dekens en

⁵⁾ Dit argument wordt niet ten opzichte van de Joden gebruikt. Hoe de positie van deze groep dan dient te worden geregeld, wordt echter niet medegedeeld.

⁶⁾ Hierbij zijn niet inbegrepen 19.000 Oostenrijkers, 5.000 Italianen, 1.000 Bulgaren, 21.000 Hongaren en 6.000 Roemenen.

stukken doek, die als deken dienen, zijn de gezinnen van elkaar gescheiden. Dit maakt de ruimten nog donkerder dan ze reeds zijn, maar de honger naar „privacy” legt alle andere overwegingen het zwijgen op. De mensen zien er vrij slordig, maar niet onvoldoende gekleed uit. (Mijn bezoeken vielen in Mei). Men heeft schoenen en is in de regel gewassen en geschoren. Hongerige gezichten heb ik niet gezien, al leken de meeste V.P.'s magerder dan de Nederlanders van 1947. De hygiënische condities lijken de oppervlakkige beschouwer tamelijk goed. Grote centra hebben hun eigen ziekenhuisjes. De bezettingsautoriteiten zorgen voor een regelmatige medische contrôle. Een V.P.-centrum is tot op grote hoogte een zich zelf besturend organisme. Zoveel mogelijk wordt alles door de V.P.'s zelf gedaan. U.N.R.R.A. beperkt zich tot de overigens zeer belangrijke, algemene voorschriften en de supervisie op de uitvoering. Elke centrum heeft een U.N.R.R.A.-directeur, één of meer welfare officers en, vanzelfsprekend afhankelijk van de grootte van het centrum, specialisten. De vrijwillige organisaties zenden bovendien soms sociale werkers en/of geestelijken. Behalve deze kleine top „van buiten”, wordt verder alles door de V.P.'s gedaan en bestuurd. De V.P.'s kiezen in de regel een kampcomité, dat binnen de geldende regelen grote bevoegdheden heeft. Er zijn scholen, soms middelbare scholen, een enkele volksuniversiteit. Er is een, in de regel geuniformeerde, kamppolitie. De kinderen zijn georganiseerd in jeugdbewegingen. Er zijn winkels, barbiers, werkplaatsen, grote keukens, enz. enz. Er is cultureel leven, er wordt toneel gespeeld en muziek gemaakt. Er zijn wandkranten, er is een eigen pers in de landstaal. Een groot centrum van 4000 personen is een complete kleine stad.

Atmosfeer en economisch leven.

De atmosfeer in een V.P.-centrum is verre van opwekkend. De V.P.'s zelf wijten dit aan de onvoldoende verzorging, aan het feit, dat men voor het werk Marken krijgt en geen dollars en aan een aantal andere omstandigheden. De bezoeker is geneigd de grootste betekenis toe te kennen aan de kunstmatigheid van het leven in de centra, het gemis aan uitzicht en vooral het volkomen ontworteld zijn.

Het leven is kunstmatig. Wie in een V.P.-centrum woont, krijgt, ook zonder arbeid te verrichten: eten, kleding, huisvesting. Naar een omstreeks 1 December 1946 opgemaakte schatting werd door de autoriteiten in de Amerikaanse zone per maand per persoon uitgegeven aan voedsel \$ 10.80, aan kleding \$ 6.—. Met inbegrip van andere kosten, medicamenten, dekens en administratieve uitgaven bedroegen de kosten \$ 25.80 per V.P. per maand. Daarenboven geven de liefdadige organisaties grote bedragen uit. Het budget van het Joodse American Joint

Distribution Committee bedroeg bijvoorbeeld voor Duitsland \$ 17.000.000. Dat is circa \$ 8.— per maand voor elke, door deze organisatie verzorgde V.P. Kinderen, vrouwen in verwachting enz. krijgen hogere rantsoenen. V.P.'s, die werken, krijgen eveneens iets extra. Behalve de beloning in natura worden ook lonen in Marken uitbetaald. Hiermede kan echter praktisch niets gekocht worden, waardoor de prikkel om te werken niet bijzonder groot is. Dit laatste geldt niet voor de veel begeerde baantjes bij de bezettingsautoriteiten met hun betere voeding en kleine, maar belangrijke, privileges. De V.P.'s ondervinden voor deze betrekkingen echter zware concurrentie van de Duitse bevolking. Officieel wordt opgegeven, dat meer dan 50 % van de V.P.'s, die tot werken in staat zijn, inderdaad werken. De arbeid wordt verricht in de eigen werkplaatsen van het centrum. Dit scheidt vele moeilijkheden, omdat de aanvoer van de grondstoffen en de aflevering van het product in de vaak uitmiddelpuntig gelegen centra, veel transport eisen. (Transport is thans in Duitsland minstens even moeilijk als in Nederland in de zomer van 1945). Gewoon werk in fabrieken, die in de omgeving van het centrum gelegen zijn, is praktisch uitgesloten, omdat de V.P.'s niet met de Duitse bevolking kunnen samenwerken. De bezoeker kan zich niet aan de indruk onttrekken, dat het werken vaak niet veel meer is dan tijd doden. Allerlei minder noodzakelijke werkzaamheden worden verricht, de administratie wordt pijnlijk goed verzorgd, de arbeidsdagen zijn kort. Toch treft ook soms de vindingrijkheid, waardoor ondanks gebrek aan materiaal en technische hulpmiddelen, een confectiefabriekje werkt of een meubelmakerij functioneert. Er zijn hier natuurlijk kenmerkende verschillen tussen de nationaliteiten. De Polen zijn vaak wachten in Amerikaanse dienst. De Poolse meisjes helpen in de cantines. De bewoners der vroegere Baltische staten maken fraai borduur- en houtsnijwerk. De Joden zijn kleermakers en confectiewerkers, soms ook meubelmakers. Er ligt in de „kunstmatige” bedrijven en de wijze waarop daar de arbeid georganiseerd en betaald wordt een terrein braak voor een belangwekkende sociografische studie. Tot goed begrip diene, dat het de V.P. altijd vrij staat het kamp te verlaten en te proberen zijn weg te vinden in het Duitse economische leven. De animo hiervoor is echter niet groot. Bij mislukking van een dergelijke poging tot zelfstandig worden is terugkeer naar het V.P.-centrum wel mogelijk, maar niet eenvoudig.

Zelfregering en zelfstandigheid

Uit het voorgaande volgt, dat de V.P.'s tot op grote hoogte zelf het kamp leiden. Deze tendens tot „zelfregering” neemt toe naarmate de toestand langer voortduurt. Aanvankelijk waren de centra als zeer tijdelijk bedoeld. Thans is echter gebleken, dat de volledige oplossing van

het V.P.-vraagstuk nog wel enkele jaren kan duren. Dit vereist een heroriëntatie. In de eerste plaats begreep de legerleiding en de U.N.R.R.A. dat de kampen op de duur beter en vooral gemakkelijker geleid zouden worden door de mensen zelf. Een opleiding van V.P.'s voor alle functies, die in het centrum vervuld moeten worden, tot en met kampdirecteur, was van dit inzicht het eerste gevolg. Daarnaast begrepen men, dat de toestand van min of meer gedwongen werkloosheid uit morele, maar ook uit economische motieven — de centra kosten zeer veel geld — niet onbeperkt kan voortduren. Plannen voor werkverschaffing in de centra zijn ontworpen, voorlopig nog gescheiden van, in de toekomst waarschijnlijk verbonden met het Duitse economische leven. Het gevolg hiervan zal zijn, dat de centra zich voor een groter deel zelf kunnen bedruipen. De bezettingsautoriteiten hebben aangekondigd in 1947 in deze richting werkzaam te zullen zijn. Het langer bestaan van de centra dan aanvankelijk werd vermoed, bevorderde ook de culturele zelfwerkzaamheid der V.P.'s. Er verschijnt nu een groot aantal kranten en krantjes in de landstalen. Er worden op beperkte schaal boeken gedrukt. De scholen krijgen het allernodigste materiaal. In sommige centra vinden regelmatig concerten plaats. Er ontstaat „cultureel leven”. Ofschoon door het op deze wijze ordenen van het op zich zelf abnormale kampleven het verlangen om Duitsland te verlaten wellicht iets minder sterk wordt — het gevaar ontstaat, dat men zich „thuis” gaat gevoelen in de kampen — was in Mei 1947 de alles overheersende vraag, die de V.P.'s letterlijk dag en nacht bezig hield: hoe kom ik hier uit?

Emigratie

De V.P.'s hebben een tijdelijk onderkomen gevonden. De nadruk moet hier vallen op het woord tijdelijk. Men leeft in Duitsland. Een land dat men haat en waar men gehaat wordt. De V.P. leeft uitsluitend dank zij de bescherming van de bezetter. Zijn vurigste wens is Duitsland te verlaten. De Polen kunnen repatriëren. Velen hebben dit reeds gedaan. Aanvankelijk in grote getale, later met enkele duizenden per maand. In totaal zijn 725.000 Polen naar hun land teruggekeerd. Sinds het begin van 1947 is de repatriëring echter sterk verminderd. Het niet naar Polen terug willen heeft soms een sterk politieke achtergrond: het haten van en de vrees voor de Russen. Soms is het ook een eenvoudig niet weten wat te doen. Dit geldt vooral voor de talrijke jongens en meisjes, die vaak 14 of 15 jaar oud, soms nog jonger, door de Duitsers zijn opgehaald en als slaaf ge- en misbruikt. Deze jonge mensen zijn nu omstreeks twintig jaar. Zij hebben in vijf, zes jaar niets van hun familie gehoord en weten in de meest letterlijke zin niet wat hun in deze wereld te doen staat.

Bij de Esten, Letten en Lithauers was een sterke voorkeur voor in Europa blijven waar te nemen. Toen ik een Lithause leider vroeg waarom hij niet „overzee” wilde, luidde zijn antwoord: „Das ist so weit”. Toen ik daarop vroeg: Wovon weit? zweeg hij. Maar achter dit zwijgen lag verborgen de hoop om nog eens naar zijn land terug te keren, als daar een andere regering het heft in handen zou krijgen. Daarom wilde hij niet v er weg gaan. De Joden hebben hun bijzondere emigratieverlangens, waarop aan het slot van deze bijdrage iets uitvoeriger zal worden ingegaan.

De mogelijkheden tot emigratie zijn echter gering. Het meest begeerde land, de Verenigde Staten, heeft op grond van de verklaring van President Truman van 22 December 1945 39.000 visa per jaar beschikbaar. Hiervan zijn merkwaardigerwijs 26.000 bestemd voor Duitse staatsburgers. Voor V.P.'s blijven er slechts 13.000 over. Hiervan kunnen voornamelijk de Joden gebruik maken. En ook voor deze groep is deze emigratie nog niet voldoende om de bevolkingsaanwas te neutraliseren. (Er worden kinderen, veel kinderen geboren in V.P.-centra. Het verloop van het geboortecijfer is een sociografisch vraagstuk op zichzelf). Enkele andere landen nemen uiterst kleine aantallen op. Pas de laatste tijd zijn er door het tekort aan arbeidskrachten in sommige landen flinke projecten ontworpen om een groot aantal V.P.'s te absorberen. België vroeg 20.000 mijnwerkers. Engeland tracht in het bijzonder uit de Britse zone arbeiders te werven onder de V.P.'s; ook Nederland heeft een commissie van onderzoek er op uit gestuurd. De motieven van de regeringen, die V.P.'s willen toelaten, zijn hoofdzakelijk ontleend aan de behoefte van het eigen economische leven. De overweging, dat het V.P.-vraagstuk tot een oplossing moet worden gebracht, komt pas op de tweede plaats. De plannen, die door België en Engeland aan de V.P.'s worden voorgelegd, plaatsen de leiding van de centra en de politieke comité's voor moeilijke beslissingen. Men vraagt in de regel vooral jonge, bij voorkeur alleenstaande, kerngezonde arbeidskrachten. Men wil de centra „afromen”. De V.P.'s willen echter zoveel mogelijk tezamen met hun minder valide familieleden en vrienden emigreren. De leiders der V.P.'s zien vaak gaarne het centrum in zijn geheel naar een ander land overgeplaatst. Dan is er kans, dat de groep zijn samenhang en zijn culturele zelfstandigheid en de leider..... zijn functie behoudt. De meeste leiders zien echter wel in, dat dit „wishful thinking” is, omdat de ontvangende regeringen juist geen zelfstandige ethnische groepen in hun land willen hebben, maar een spoedige assimilatie aan de eigen bevolking wensen te bevorderen.

De organisatie, die tot taak heeft het zoeken van emigratiemogelijk-

heden voor de V.P.'s, het Intergovernmental Committee on Refugees, behartigt bij de onderhandelingen met de regeringen de belangen der V.P.'s, welke tot op zekere hoogte ook haar eigen belangen zijn. Het I.G.C.R. wenst uit de aard der zaak met zo weinig mogelijk minder valide familieleden van geëmigreerde V.P.'s te blijven „zitten”. Dit alles maakt de emigratie tot een verre van eenvoudige aangelegenheid. Dit nog geheel afgezien van de talrijke technische moeilijkheden, zoals taalverschil, transport- en huisvestingsproblemen enz.

Joden

De Joden vormen een bijzondere groep onder de V.P.'s. Het verloop van het aantal Joodse V.P.'s is precies tegengesteld aan dat der overige verplaatste personen. In plaats van minder zijn er meer en nog wel zeer veel meer Joodse V.P.'s gekomen na de bevrijding. Nevenstaande grafiek (figuur 2) geeft duidelijk de toename van het aantal Joodse V.P.'s gedurende 1946/47 aan.⁷⁾ De oorzaak hiervan is de zgn. infiltratie uit Polen. Poolse Joden, die in 1940 naar Rusland waren gevlucht en in 1945 naar hun geboorteland terugkeerden, vonden de toestanden in Polen zo ondraaglijk, en de jodenhaat van de bevolking zo groot, dat zij, soms in paniekstemming, via Tsjecho-Slowakije en Oostenrijk naar de Amerikaanse zone van Duitsland vluchtten. Deze trek nam toe na het beruchte Kielce progrom. Officiële schattingen begroten het aantal Joden, dat in Polen omstreeks Juni 1945 leefde, op 80.000. Sindsdien repatrieerden uit Rusland 150.000. Men schat, dat van dit totaal van 230.000 in ruim één jaar 130.000 Joden Polen weer hebben verlaten. Hiervan kwamen ongeveer 100.000 in de Amerikaanse zones van Oostenrijk en Duitsland aan.

De Joden, die thans als V.P.'s of Persecutees (vervolgden) in Duitsland wonen, zijn in tegenstelling tot wat vaak wordt verondersteld geen Duitse Joden. Die zijn bijna allen vermoord. Gespaard bleven slechts bevoorrechte gemengd-gehuwde Joden en een deel van de Duitse Joden, die naar het kamp Theresienstadt waren gevoerd. Een verdeling volgens „oorspronkelijke” nationaliteit van de Joden geeft het volgende beeld:

Poolse Joden 78.7 %; Hongaarse Joden 6.1 %; Tsjechische Joden 5.0 %; Duitse Joden 3.6 %⁸⁾; Roemeense Joden 2.7 %; Andere Joden 3.9 %.

Ook deze V.P.'s zijn ondergebracht in kampen, kindercentra, hachsjaroth, ziekenhuizen. Zij leven echter ook ten dele in de steden.

⁷⁾ Men bedenke, dat het totaal aantal 153.000 slechts betrekking heeft op de Joden in de Amerikaanse zone. In alle zones en in Oostenrijk tezamen zijn vermoedelijk zijn hierbij niet inbegrepen.

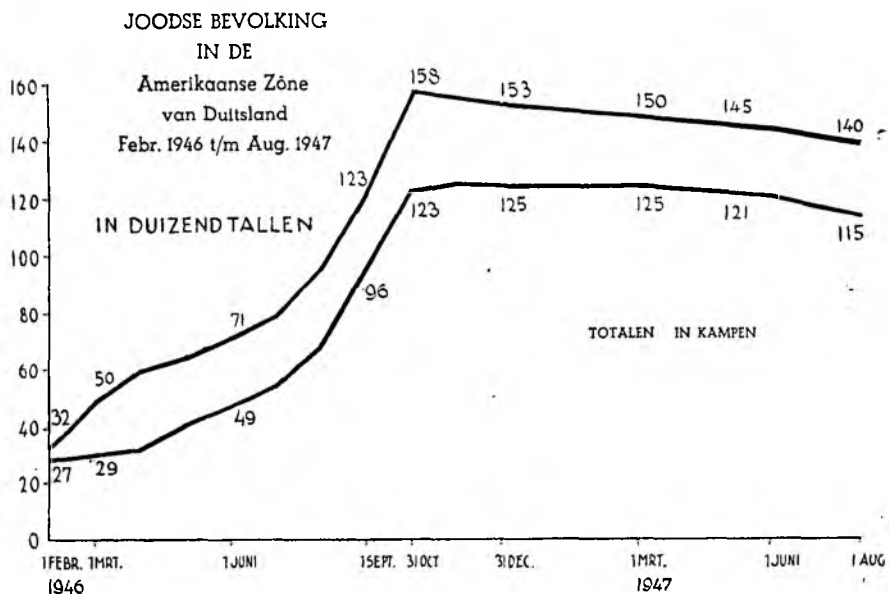

Fig. 2.

Per 31 Maart was de verhouding tussen de verschillende categorieën als volgt: (Uitsluitend Amerikaanse zone van Duitsland).

Kampen	102.817
Kindercentra	3.997
Hachsjaroth	3.604
Ziekenhuizen etc.	3.354
Gemeenten	45.391
	<u>159.163</u>

Uit deze cijfers blijkt, dat het merendeel der Joden in kampen woont. Kinderen zonder ouders of andere familieleden zijn in speciale kindercentra ondergebracht. Hachsjaroth zijn speciale opleidingscentra voor Palestina. Jonge mensen worden daar in de regel gevormd tot landbouwers. Een relatief hoog aantal verplaatste Joden wordt in sanatoria verpleegd. In de steden wonen 45.315 Joden. Een deel hiervan — 12.399 — ontvangt evenals zij, die in de kampen wonen, steun van de U.N.R.R.A. De overigen trachten hun weg te vinden in de Duitse economie. Zij worden meestal kleine handelaars, hetgeen, in het tegen-

8) De Duitse Joden, die hun weg hebben gevonden in het Duitse economische leven aanzienlijk meer dan 200.000 Joodse V.P.'s.

woordige Duitsland vaak wil zeggen kleine zwarte handelaars. Van een normaal economisch leven is ook bij deze categorie slechts zelden sprake.

Zeer interessant zijn de gegevens betreffende de leeftijd en het geslacht van de Joodse V.P.'s. Per 28 Januari 1947 waren deze gegevens als volgt:

Onder één jaar	4.8 %	
Van 1 tot 5 jaar	3.8 %	
Van 6 tot 17 jaar	11.5 %	
Totaal kinderen		20.1 %
Mannen 18 tot 44 jaar	40.7 %	
Mannen boven 45 jaar	4.9 %	
Totaal mannen		45.6 %
Vrouwen 18 tot 44 jaar	30.2 %	
Vrouwen boven 45 jaar	4.1 %	
Totaal vrouwen		34.3 %
		100.0 %

Opvallend is het grote aantal geboorten en het sterke mannenoverschot. Dit laatste staat in merkwaardige tegenstelling tot de Joodse bevolking in Nederland. Het zou mogelijk zijn voor de hand liggende verklaringen voor deze beide verschijnselen te noemen. Aangezien vermoedelijk de oorzaken van meer gecompliceerde aard zijn en mij de gelegenheid tot een meer diepgaand onderzoek heeft ontbroken, wordt hierbij met de mededeling van de feiten volstaan.

Beroepsindeling

Van de Joodse V.P.'s zijn belangwekkende gegevens omtrent hun beroepen bekend. Ongeveer de helft der V.P.'s is in Januari 1947 onderzocht naar het beroep, dat vroeger werd uitgeoefend. Deze enquête had het volgende resultaat:

	<i>Aantal</i>	<i>%</i>
Mijnen en Chemische Industrie	656	0.9
Bouwnijverheid	3.662	5.2
Mecaniciens, Electriciens	4.744	6.5
Textielindustrie	2.237	3.1
Kledingindustrie	12.640	17.8
Leer- en bontnijverheid	3.822	5.3
Levensmiddelenindustrie	2.801	4.0
Grafische industrie	302	0.5
Totaal industrie	30.864	43.3

Transport	1.319	1.8
Ongeschoolde arbeiders	2.057	2.9
Landbouwers	1.986	2.8
Academische beroepen	2.942	4.1
Kunstenaars	1.509	2.1
Studenten	699	0.9
Administratieve beroepen	7.052	9.9
Bijzondere diensten	2.853	4.0
Zonder beroep (huisvrouwen)	20.151	28.2
Totaal der geënuquâteerde V.P.'s	71.432	100.0

De beroepsstructuur vertoont, zoals te verwachten was, in grote trekken overeenstemming met de wijze, waarop vóór 1940 de Poolse Joden in hun levensonderhoud trachtten te voorzien.

Persecutees en Infiltrées

De Joodse V.P.-centra kunnen worden onderscheiden in die van persecutees, vervolgd en die der infiltrées, dat zijn de Joden, die in de loop van 1945 uit Polen kwamen. De oudere persecuteeskampen herbergen Joden, die de martelingen in de concentratiekampen doorstaan hebben, leden van partisanengroepen en een relatief klein aantal „ondergedoken” Joden. (Het was in Duitsland moeilijk onderduiken). Deze oudere centra, die soms bijna anderhalf jaar bestaan, zijn wel eens beter geoutilleerd dan de soms in allerijl opgerichte kampen voor de infiltrées. Nu echter blijkt, dat de emigratie niet vlot en men „voorlopig” nog in Duitsland moet blijven, worden ook deze laatste kampen beter ingericht en tracht men fabriekjes in de centra in te richten en zoveel mogelijk productief werk te verrichten.

Een geheel eigen sfeer ademen de kindercentra en de hachsjaroth. De kinderen worden in het algemeen beter verzorgd en aangezien de kinderen zich in mindere mate het gemis aan uitzicht van hun positie bewust zijn, hangt in een kindercentrum meestal niet de sfeer van neerslachtige onverschilligheid, die in de kampen voor de volwassenen zo benauwend aandoet. Toch dient men zich van een kindercentrum geen al te geïdealiseerde voorstelling te maken. In het centrum, dat ik bezocht en dat algemeen als „goed” bekend staat, huizen de kinderen in vier kleine hotels. Kale vloeren, alleen het noodzakelijkste, schamel meubilair. Op de tweepersoons slaapkamers vier of vijf veldbedden. Per bed een dunne matras, één laken en twee legerdekens. De kinderen zijn schamel gekleed, vooral het ondergoed is slecht zowel wat hoeveelheid als wat hoedanigheid betreft. De school is primitief. De lessen worden in het hebreeuws

en jiddisch gegeven.⁹⁾ Alle kinderen ook die van zestien of zeventien jaar, gaan des morgens naar school. Van half negen tot twaalf uur wordt dan les gegeven in de lagere schoolvakken alsmede in enkele vakken — algebra o.a. — die in Nederland op een M.U.L.O. gedoceerd worden. In deze drie en een half uur wordt drie keer, in totaal 40 minuten, gepauzeerd. Dit is volgens de onderwijzers de beste manier om deze, het schoolgaan ontwende kinderen de rust te geven, die voor het bijbrengen van kennis noodzakelijk is. De middag is gewijd aan sport en spel. Er zijn verschillende jeugdbewegingen en de padvinderij verheugt zich in grote belangstelling. Alles is ingesteld op het toekomstig leven van de kinderen in Palestina. De opvoedkundige leiding is in handen van een voor deze taak uit Palestina gezonden paedagoog. Technisch en administratief worden ook de kindercentra door de U.N.R.R.A. geleid.

Palestina

In tegenstelling tot de andere V.P.'s bestaat voor de Joden geen mogelijkheid om terug te keren naar hun geboorteland. De wieg der meeste Joodse V.P.'s stond in Polen. Uit dit land zijn zij echter minder dan een jaar geleden gevlucht, omdat zij gevaar liepen door de bevolking vermoord te worden. In Duitsland kunnen zij niet blijven. Dit geldt voor de Joden in nog sterkere mate dan voor de andere V.P.'s. Het antisemitisme is in Duitsland zeer sterk. De aanwezigheid van Joden wordt door de bevolking geduld, aangezien de bezettingsautoriteiten dit eisen. Met hun voorliefde voor opinieonderzoek hebben de Amerikanen vastgesteld, dat 18 % der Duitse bevolking heftige jodenhaters zijn, 21 % zijn jodenhaters, 22 % geloven in de superioriteit van het ras, 19 % zijn nationalist en slechts 20 % hadden geen vooroordeel tegen Joden.¹⁰⁾ Er was een wijdverbreide overtuiging, dat „National Socialism was a good idea badly carried out”. De Joden met wie ik sprak waren van de juistheid van het bovenstaande overtuigd. De leider van het centrum van Lampertheim zeide mij letterlijk: „Het is naïef te geloven, dat de Duitsers veranderd zijn. Als morgen de Amerikanen weggaan, worden wij overmorgen vermoord”. De Amerikaanse autoriteiten trachten dit antisemitisme tegen te gaan door het beïnvloeden van de Duitse jeugd. Veel publiciteit wordt gegeven aan de zgn. Gya clubs, die door Amerikaanse soldaten worden geleid. (Gya = German Youth Activities). Gya tracht

⁹⁾ Men leide hieruit niet af, dat alle kinderen in godsdienstig opzicht orthodox worden opgevoed. Dit is slechts met een deel het geval.

¹⁰⁾ Publiek opinie-onderzoek gebaseerd op een enquête in Berlijn en de Amerikaanse zone van Duitsland. Ondervraagd werden 3.415 personen. Vrouwen waren meer anti-semitisch dan mannen. „Stars & Stripes” van 4 Mei 1947 (Amerikaans legerblad).

door clubjes voor de Duitse jeugd het Duitse volk te beïnvloeden. Misschien hebben deze pogingen op de lange duur succes. Optimistisch ben ik ten aanzien van dergelijke opvoedingsexperimenten van de bezettingsautoriteiten niet gestemd. Voorshands zal de grootste invloed wel in omgekeerde richting gaan. Via de Duitse vriendinnen van de Amerikaanse soldaten worden deze besmet met Duitse denkbeelden. De fraternisation is in volle gang, de Duitse meisjes mogen thans ook in Amerikaanse restaurants binnenkomen en in de legerbladen kan men taalrubrieken vinden, waarin zinnnetjes als de onderstaande aan de Amerikaanse militairen ter studie worden voorgelegd:

they dress	zee TSEE-hen	sish ahn	sie ziehen sich an
wie go	veer GAY-hen		wir gehen

Het zich bevinden in een vijandig land dwingt de Joden tot emigratie, geheel afgezien van de niet zeer gunstige materiële omstandigheden, waarin zij verkeren. Ik bezocht de Joodse kampen onder andere op 1 Mei 1947, dat was twee jaar na de bevrijding, één jaar na de publicatie van het rapport van de Engels—Amerikaanse Commissie voor onderzoek inzake Palestina.

Dit rapport heeft, zoals bekend, als eerste eis gesteld de toelating van 100.000 Joden in het Heilige Land. Het vorige jaar, zo vertelde men mij in Wetzlar, dachten wij, nu wordt het toch ernst. De eis van president Truman zal worden ingewilligd. Wat is er van terecht gekomen? Palestina is de enige hoop van de Joodse V.P.'s, eenvoudig omdat er geen andere mogelijkheid bestaat. Het zou onjuist zijn te zeggen, dat alle Joodse V.P.'s Zionisten zijn en dat zij uit hoofde van hun overtuiging naar Palestina wens'en te gaan. De schrijver van deze bijdrage — zelf Zionist — heeft de indruk gekregen, dat de jonge mensen, sterk Zionistisch zijn georiënteerd; bij de ouderen is vaak het verlangen naar rust in een Joodse omgeving, zij het in Amerika, zij het in Palestina, de alles beheersende wens. Bij allen staat op de voorgrond: hier niet langer blijven. Als de Amerikaanse militaire politie een ogenblikje minder nauwlettend toeziet, is het met ons gedaan. De emigratie naar Amerika is nauwelijks voldoende om de normale bevolkingsaanwas van de kampen door het grote aantal geboorten te compenseren. Emigratie naar andere gebieden vindt practisch niet plaats, met uitzondering van de „illegale" emigratie naar Palestina. Wie de kampen heeft bezocht, begrijpt beter dan tot dusver, waarom talrijke Joden zich op onzewaardige schepen wagen, ernstige ontberingen doorstaan, vele maanden in slecht uitgeruste kampen op Cyprus verblijven om Palestina te bereiken en aan het alle hoop vernietigende kampleven te ontkomen. Hij begrijpt ook, dat de aanslagen

van de Sterngroep in Palestina in de kampen van Duitsland weerklank vinden.

Hitler heeft ongeveer zes miljoen Joden vermoord. Met de in Duitsland en Oostenrijk levende ruim 200.000 Joodse Verplaatste Personen, die aan deze uitmoording zijn ontkomen, weet de wereld blijkbaar geen raad. Het is wellicht een bittere gedachte, maar ik heb mij wel eens afgevraagd wat zou zijn gebeurd, indien niet zes miljoen, maar „slechts” drie miljoen waren vermoord en voor een veelvoud van het thans in de kampen verblijf houdende aantal Joden een nieuwe bestaansmogelijkheid zou moeten worden gezocht.

De Overlords

Het probleem van de V.P. moet in de eerste plaats worden opgelost door de bezettende mogendheden, dat zijn dus de Britse, Amerikaanse en Franse militaire autoriteiten, daarbij al of niet geassisteerd door het I.G.C.R. en na 1 Juli 1947 wellicht door de I.R.O.

In besprekingen met de vertegenwoordigers van de militaire autoriteiten in de Amerikaanse zone en met de leidende personen van het I.G.C.R. is mij gebleken, dat men zich de omvang en de moeilijkheden van dit vraagstuk ten volle bewust is en — dit laatste geldt vooral voor het I.G.C.R. — dat men tracht de belangen van de V.P.'s zo veel mogelijk te behartigen. Desondanks staat men te ver van de V.P.'s af. Te vaak wordt gesproken over „these people” of op zijn best „these unfortunate people”. Men beziet het vraagstuk der verplaatste personen vaak met de ogen van een politieman. De centra vormen een vreemd element in Duitsland, waardoor de orde en rust niet worden bevorderd. In de kampen duiken soms ook misdadigers onder.¹¹⁾ Daarenboven bevordert de werkeloosheid, het eentonige menu en het abnormale leven het gevoel van „wat kan het me allemaal schelen”, dat tot allerlei botsingen met de autoriteiten kan leiden. Deze kijk op de V.P.-centra leidt tot herhaalde raids en politieke onderzoeken in de kampen, hetgeen de stemming onder de V.P.'s, die door hun ervaringen een bijna hysterische afkeer hebben van elk machtsvertoon, niet verbetert.

Alles tezamen ontkwam ik, ondanks de grote activiteit van de staf van toegewijde sociale werkers, niet aan de indruk, dat het vraagstuk van de verplaatste personen door de hoogste leiding te veel en bagatelle wordt behandeld. Ware dit namelijk niet het geval, dan moest het toch

¹¹⁾ In de zomermaanden van 1945 dachten sommige Amerikaanse legerautoriteiten, dat iedereen, die een getatoueed nummer op de arm had — het concentratiekamp-teken — een V.P. was. Men wist toen niet, dat in concentratiekampen ook gewone wetsovertreders werden opgesloten. Deze vergissing heeft merkwaardige en voor de echte V.P.'s allesbehalve aangename gevolgen gehad.

mogelijk zijn, gezien de totale bevolking van de landen van Europa en Amerika, dit betrekkelijk geringe aantal mensen op korte termijn een nieuwe toekomst te verschaffen.

Het vorenstaande is hoofdzakelijk geschreven om de aandacht te vestigen op een hier te lande naar mijn mening tot dusver te weinig bekend vraagstuk. Vele punten werden slechts aangestipt, ofschoon nader onderzoek ongetwijfeld talrijke interessante bijzonderheden aan het licht zou brengen. Wellicht stimuleert deze bijdrage tot een dergelijk diepergaand onderzoek. De sociografie en de verplaatste personen zouden hiermede ten zeerste zijn gediend.

NASCHRIFT

Bovenstaande bijdrage werd in Mei 1947 geschreven. De drukproeven werden in Januari 1948 (8 maanden later) gecorrigeerd. In dit tijdsbestek hebben zich talrijke wijzigingen voorgedaan. De Internationale Vluchtelingen-Organisatie is, zij het met de hakken over de sloot, tot stand gekomen. De oorspronkelijk tot secretaris van deze organisatie benoemde Amerikaan, de heer Altmeyer, is de vele moeilijkheden beu geworden en heeft zijn ambt neergelegd. Zijn opvolger, de heer W. Hallam Tuck, is met frisse moed begonnen.

Bij een hernieuwd bezoek aan de kampen in November 1947 vond ik de toestand daar echter in wezen weinig verschillen van de situatie ruim zes maanden geleden. De repatriëring was, mede door de verscherping van de tegenstelling tussen Oost en West, nog moeilijker geworden en tot zeer kleine aantallen teruggebracht. De nadruk viel bijna geheel op resettlement. Hier zijn wel vorderingen gemaakt, waardoor tienduizenden verplaatste personen in het tweede halfjaar van 1947 Duitsland en Oostenrijk hebben verlaten.

Door het vrij hoge geboortecijfer en de opname in de kampen van nieuwe groepen verplaatste personen uit Oost-Europa, is de totale bevolking echter slechts weinig afgenomen. Indien de resettlement in dit tempo zou doorgaan, zou de oplossing van het D.P.-probleem nog vele jaren in beslag nemen.

Dit laatste heeft ook zijn invloed op de atmosfeer in de kampen. Meer en meer zijn er mensen die dit leven als vanzelfsprekend gaan aanvaarden en dreigen te berusten in hun lot, althans geen voldoende energië meer over hebben om ernstig te trachten een nieuwe toekomst te verwerven.

Voor de Joodse verplaatste personen is een geheel nieuwe situatie ontstaan door het besluit van de Verenigde Naties om in een deel van Palestina een Joodse Staat te stichten. Dit opent voor de Joodse verplaatste personen aanzienlijk ruimere perspectieven voor emigratie en kan de liquidatie binnen enkele jaren van het Joodse deel van het verplaatste personen-probleem betekenen. Zeker is dit echter geenszins, aangezien de opname-capaciteit van Joods-Palestina, mede door de moeilijkheden die de nieuwe Joodse Staat zal hebben te overwinnen, niet onbepert is.

Hier te lande heeft men in het afgelopen jaar ook enige ervaringen opgedaan met het weer in het normale leven inschakelen van verplaatste personen. Vanzelfsprekend is het terugkeren tot een gewoon bestaan van werken voor het dagelijks

brood niet eenvoudig, in het bijzonder voor verplaatste personen die de zorg voor een gezin op zich hebben genomen. Desondanks kan worden gezegd, dat de moeilijkheden betrekkelijk beperkt zijn gebleven en dat na enkele weken, soms enkele maanden, de verplaatste personen, uitzonderingen daargelaten, met hun nieuwe omstandigheden tevreden zijn. Wel is gebleken, dat de ontvangende landen zich bijna zonder uitzondering geen werkelijke offers getroosten om de verplaatste personen in enigszins belangrijke aantallen op te nemen. Er is sprake van enige hulp, echter niet van doortastende maatregelen, die dit ernstige vraagstuk op korte termijn tot een oplossing kunnen brengen. Hoe langer men echter aarzelt, des te moeilijker zal de oplossing van het probleem der verplaatste personen worden.